

unvanıyla bölgelerinin en üst düzeydeki sorumluları olarak kabul etmiştir.

1836 yılında Osmanlılar'ın İstanbul'da hahambaşılık makamını kurmasından itibaren bu devletin topraklarındaki eyaletlere de birer hahambaşı tayin edildi. 1874'te Trablusgarp'a bir hahambaşının gönderilmesinden sonra bu kurum ve unvan Kuzey Afrika ülkelerinde hızla yayıldı. Böylece Kuzey Afrika eyaletlerinin her birinde bir hahambaşılık kuruldu. 1872'de Osmanlı Devleti Yemen, Mısır ve İsrail'e de birer hahambaşı tayin etti. Tunus'ta 1888'de kurulan Tunus Yahudi Refah Kurumu, uzun süre hahambaşılık görevini de üstlenen bir müessese olarak varlığını sürdürmüştür. Bugün Tunus'ta başşehirde bir hahambaşılık vardır. II. Dünya Savaşı'ndan itibaren gerek İsrail Devleti'nin kuruluşu gerekse millî devletlerin ortaya çıkışıyla birlikte çeşitli İslâm ülkelerinde yaşayan yahudiler kanunlarla belirlenmiş olarak bir hahambaşılığa sahip oldular. Bugün Kahire ve Fas'ta birer hahambaşılık bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde hahamlık üst düzeyde bir yahudi makamıdır. Haham kadroları başhahamlık ve hahamlık şeklinde iki kısma ayrılır. Başhaham, Türkiye Cumhuriyeti topraklarındaki bütün yahudilerin en üst düzeydeki sorumlusudur. Yetkisini daha aşağıdaki hahamlarla paylaşmakla birlikte hiyerarşinin son basamağında bulunur. Hahamlar başlıca iki görev üstlenmiş durumdadırlar: Öğreticilik ve vâizlik. Türkiye yahudilerinin hahambaşısı günümüzde Şişhane'de bulunan başhahamlık binasında görevini sürdürmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

E. Robinson, *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament Including Biblical Chaldee*, Boston 1863, s. 313-314; J. B. Noss, *Man's Religions*, London 1963, s. 399; "Hakam", *JE*, VI, 160-161; "Hakham", a.e., VII, 1145-1146; "Rabbi", a.e., X, 294-296; H. J. Cohen, "Egypt", *EJd.*, VI, 491-502; H. Z. Hirschberg, "Hakham Bashi", a.e., VII, 1146-1148; D. Corcos - R. Cohen, "Morocco", a.e., XII, 342-346; L. Borenstein, "Rabbi, Rabbinate", a.e., XIII, 1445-1452; R. Auerbach, "Tunis, Tunisia", a.e., XV, 1447-1450; "Haham", *ABr.*, X, 265-266.

 KÜRŞAT DEMİRCİ

HÂHERZÂDE

(خواهرزاده)

Ebû Bekr b. Muhammed
b. Hüseyin b. Muhammed el-Buhârî
(ö. 483/1090)

Hanefî fakihî.

Kadı Ebû Sâbit Muhammed b. Ahmed el-Buhârî'nin kız kardeşinin oğlu olduğu için "Hâherzâde" (kız kardeş oğlu) lakabıyla meşhur olmuştur. Doğum tarihi bilinmemektedir. Babasından ve dayısı Ebû Sâbit Muhammed b. Ahmed el-Buhârî'den, ayrıca Ebû'l-Fazl Mansûr b. Nasr el-Kâğızî, Ebû Nasr Ahmed b. Ali el-Hâzîmî, Ebû Amr Muhammed b. Abdülazîz el-Kantârî, Ebû Saîd b. Ahmed el-İsfahânî gibi âlimlerden ders aldı. Zamanında Hanefîler'in Mâverâünnehir bölgesindeki en meşhur hukukçularından biri oldu. Bundan dolayı kendisini "devrin Nu'mân'ı" denilmiştir. Aralarında Ebû Amr Osman b. Ali b. Muhammed el-Bîkendî, Ebû'l-Hasan Ali b. Hasan en-Nisâbü'rî ve Ömer b. Muhammed b. Lokmân

en-Neseffî gibi âlimlerin bulunduğu birçok talebe yetiştirdi. Buhara'da uzun bir ömür geçirdikten sonra 25 Cemâziyelevvel 483 (26 Temmuz 1090) tarihinde vefat etti.

Eserleri. 1. *Şerhu Muhtaşari'l-Kudûrî* (Brockelmann, I, 183; Sezgin, I, 452). Hanefî fıkhnın temel metinlerinden Kudûrî'nin *el-Muhtaşar* adlı eserinin şerhi olup *Fevâ'idü'l-Kudûrî* (Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 421), *Şerhu müşkilâtî'l-Kudûrî* (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 847) ve *Hallü müşkilâtî'l-Kudûrî* (Süleymaniye Ktp., Hüseyin Paşa, nr. 92) gibi adlarla da anılmaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki *Müşkilâtü Kudûrî* de (Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 501) bu eserin muhtasarı mahiyetindedir. Öte yandan aynı kütüphanenin Nâfiz Paşa bölümünde bulunan (nr. 274) *Fevâ'idü'l-Kudûrî*'nin üzerinde müellif olarak yine Hâherzâde lakabıyla tanınan Bedreddin Muhammed b. Mahmûd el-Kerderî'nin (ö. 651/1253) adı yazılı ise de yapılan incelemede bu eserin de Ebû Bekir Hâherzâde'ye ait olduğu anlaşılmıştır. 2. *Şerhu'l-Câmi'i'l-kebir*. İmam Muhammed'in *el-Câmi'u'l-kebir* adlı eserinin şerhidir. Eserin II. cildi Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı olup (Fâtih, nr. 1867) "Kitâbü'l-eymân"dan "Kitâbü'd-da'vâ"ya kadar olan bölümleri içine alır.

Hâherzâde'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *el-Mebsûf* (on beş cilt olduğu belirtilmektedir), *el-Muhtaşar*, *el-Tecnîs*, *Fetâvâ*, *Şerhu Edebi'l-Kâfi*, *Kitâbü'z-Zahîre*, *el-İzâh*, *Şerhu Kitâbi'l-Hiyel li'l-Haşşâf*.

BİBLİYOGRAFYA :

Sem'ânî, *el-Ensâb*, V, 201; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, I, 468; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XIX, 14-15; a.m.f., *el-İber*, III, 302; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muğiyye*, II, 183-184; III, 141-142; İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 62; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'âde*, II, 276; Keşfü'z-zunûn, I, 569; II, 1223, 1580; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 367; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 163-164; Brockelmann, *GAL*, I, 183; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 76; Zirikî, *el-A'lâm*, VI, 332; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, IX, 253; Sezgin, *GAS*, I, 452; Yusuf Ziya Kavakçı, *XI-XII. Asırlarda Karahanlılar Devrinde Mâvâra' al-Nahr İslâm Hukukçuları*, Ankara 1976, s. 53-55; Bilmen, *Kamusu*, 2, I, 368; Ramazan Şeşen v.dğr., *Fihrişü mahtûtâti mektebeti Köprülü*, İstanbul 1406/1986, I, 290; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 42.

 FERHAT KOCA

Hâherzâde'nin *Fevâ'idü'l-Kudûrî* olarak da bilinen *Şerhu Muhtaşari'l-Kudûrî* adlı eserinin ilk ve son sayfaları (Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 421)

HÂİN AHMED PAŞA
(Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 421)